

Mandel Zoltán: A háborús jogrend és a szocialista állam*

Mondják, hogy a régi hajósok, amikor még nem ismerték a földrajzi pontok meghatározásának biztos eszközeit, az éjszaka feltűnő csillagok állásához irányították útjaikat, és valamelyik leírásban úgy olvastam, hogy Kolumbusz hajósai mikor eltévedve egy éjszaka nem látták többé helyükön a régi ismerős csillagokat, akkor kezdtek el rettegni, akkor vették észre, hogy új világba jutottak, amelyen a rozoga hajón és megrendült lelkű társaikon kívül nem lesz ismerősük. Még akkor nem tudták, hogy hajójuk szárazföldet fog érni, és ha nem is fedezték fel azt, amit akartak, a kincses Indiába vezető rövidebb utat, felfedeztek egy új világot, talán még ennél sokkal többet: az új világot.

Mi is, akik az emberiség előhaladásáért tanulunk és dolgozunk, mi is felpakoltunk mindenünket, tudásvágyunkat és hitünket egy hajóra: a tudomány hajójára és elindultunk keresni az utat az emberiség életének, új, szebb, jobb rendje felé. A mi csillagrendszerünk, amelyhez utunkat irányítottuk a jogrendszer volt, mert a jogrendszer egy bizonyos kor életének épen úgy fix pontja, mint a csillagrendszer egy hely fekvésének. Mentünk, evezünk és most, hogy egy rettenetes vihar elpaskolja útjából ami hajónkat és az éjszaka feketeségében új csillagrendszert, új jogrendszert látunk felcsillani, — a háború jogrendszerét — úgy érezzük, hogy eltévedtünk. Lehetnek közülünk sokan, akiket elfoghat a csüggedés: nem fogunk soha eljutni oda, ahova akartunk. . . . De nem szabad elcsüggedni. Vegyük a távcsőt a kezünkbe, nézzük meg jól ezt az új, eddig ismeretlen jogrendszert: a háború jogrendszerét, és próbáljuk meg megállapítani, hová jutottunk. Miből áll az élet? Önfentartásból és a fajfentartásból. Az önfentartáshoz kell javakat termelni és fogyasztani, míg a fajfen-

* *A Társadalomtudományok Szabad Iskolája*-ban 1914 december 9-én tartott előadás.

tartás a gyermekek nemzésével és felnevelésével történik. A termelés és fogyasztás, a gyermekek nemzése és nevelése bizonyos rend szerint történik. A termelés és fogyasztás rendje az úgynevezett vagyonjog, míg a gyermeknemzés és nevelés rendje a házassági és családi jog. — Hogy szabályozza az állam a termelés és fogyasztás, a gyermeknemzés és nevelés rendjét, vagyis a vagyoni, házassági és családi jogot, — erre nézve többféle rendszer van.

Gondolkozhatik a nemzet elsősorban úgy, hogy ő sehogyszem szabályoz. Az emberek majd eligazodnak maguktól és az úgy lesz legjobban. Vannak tudósok, akik azt mondják, hogy az emberiség valaha így élt. A felülről ránk parancsolt rend hiánya: az anarchia. Az anarchisták szerint minden úgy fog a legjobban menni, ha magára hagyják, majd az egyének szerződésekkkel fogják maguk megállapítani mit csináljanak, s minthogy mindenki csak arra fogja magát kötelezni, amit akar, mindenki biztosan meg is fogja azt tenni, különben miért kötelezte volna magát?

Az anarchizmussal rokon a szélső liberálismus. Ennek az alap gondolata az: az állami gyámkodást minél kisebb térre kell szorítani, az élet rendezését rá kell hagyni az egyes emberekre s csak a legfontosabbakat kell az államnak magának szabályozni. Hogy mi legyen ez a „legfontosabb”, koronként változó volt, mihelyt azonban már volt az emberi életnek oly része, amelyet nem bízott az egyesekre, hanem mindenkit kötelezőleg maga rendezett, már meg kellett alakítani ennek a rendnek a biztosítására szükséges szervezetet: az államot, meg kellett határozni az egyeseknek ehhez a szervezethez, az államhoz való viszonyát, vagyis meg kellett alkotni: az államjogot, másképen: alkotmányjogot. Ki kellett jelölni egyes embereket, akik a rendfenntartásra felügyeljenek és a rendet: a törvényt az emberekkel végrehajtsák, meg kellett határozni, milyen viszonyban állanak a többi emberek ezekkel a rendfenntartásra kirendelt emberekkel, — vagyis meg kellett alkotni a közigazgatási jogot. Így keletkezett az emberi élet azon részének védelmére, amelyet az állam maga szabályozott a védő jogrendszerek egész sorozata: az államjog, közigazgatási jog, a polgári és a büntető peres eljárásra vonatkozó jog és így tovább. Az életnek azon részére vonatkozó jogszabályokat, amelyek rendezését az állam nem bízta az egyesekre, minthogy annak származása is a köz, — meg a célja is a köznek védelmez és e — közös gyűjtőnévvel közjognak nevezzük. De nemcsak ezeket a szabályokat nevezzük közjognak, amelyekkel az állam az életben rendet teremt, legyen e szabályok neve: állami rendalkotó szabályok, hanem azokat a szabályokat is, amelyeket a rend védelmére állít fel, — előbb

felsoroltuk ezeknek a főcsoportjait; államjog, közigazgatási jog stb. — nevezzük ezeket rendvédő szabályoknak. Az államtól származó rendalkotó és rendvédő szabályok együttesen teszik a közjogot.

Mondottuk, hogy a szélső liberális, másképp individuális állam alap gondolata: mennél kevesebb részét az életnek szabályozza maga az állam, vagyis minél kevesebb legyen a rendalkotó szabály: a közjog. Mi legyen azonban az élet többi részével? Az individuális állam hagyja a magánemberekre, hogy szerződéseikkel maguk szabályozzák az élet e többi részét, maguk állapítsák meg a rávonatkozó rendet, de ezt a magánúton megállapított rendet aztán ő védi. Ő tehát az élet ezen részeihez nem adja a *rend-alkotó* szabályokat, csak a *rend-védő* szabályokat, — ha az adós nem fizet, bírójával elítéli, végrehajtójával elveszi tőle; ha valaki a másét elveszi, akkor ezt rendőrével elfogatja, bírójával elítéli, börtönében őrizteti. Bár az állam maga az élet eme nagy részére nem ad szabályokat, hogy kell azt rendezni, ad mégis tanácsokat, hogy volna jó rendezni, meghatározza, hogy milyen formában kell az embereknek az életviszonyaik rendezését tartalmazó megállapodásaikat, — szerződéseket csinálni, hogy ő, az állam azután nyugodt lélekkel szentesíthesse ezt a magánosok által megállapított rendet az ő rendvédő szabályaival, — az életnek ezen részére vonatkozó jog magánjog, mert azt egyes emberek, a magánosok csinálják, és azért, mert azt úgy csinálják meg, amint azt az ő magánérdekük kívánja, az állam csak a formákat adja meg, a tartalmat a magánosok teszik belé, — ismétlem, ez a magánjog.

Tehát összefoglalva: a közjog az a rend, amit az állam közcélból csinál és azok a védő szabályok, melyeket az állam e rend védelmére alkot; a magánjog az a rend, amelyet a magánosok alkotnak, vezéreszméje a magánérdek, és amelyhez az állam csak a védő szabályokat adja hozzá. De fentebb úgy-e azt mondtunk egész általánosságban, hogy az élet egész rendje magánjog. Nevezetesen az önfentartás, vagyis a termelés és fogyasztás, és a fajfentartás, vagyis a családi és házas élet rendje. Most pedig azt mondjuk, hogy magánjog az élet egész rendezéséből csak az, amit az egyes egyének maguk csinálnak szerződéseik útján. Ha megkérdezné valaki tőlünk, akik itt Pesten lakunk, hová valók vagyunk, azt felelnők, hogy pestiek; pedig mi szabatosan budapestiek vagyunk. De mert a városnak aránytalanul nagyobb része az, amihez bennünket ez a szó Pest kapcsol, röviden Pestnek nevezzük városunkat a vidékhez való viszonyában, így vagyunk a magánjog elnevezéssel is. A termelés és fogyasztás rendjének vannak oly részei, amelyeket az állam nem hagy rá a magánosokra, ezt már megbeszéltük, mégis az egészet úgy nevezzük,

hogy magánjog, mert a legnagyobb részben a magánosokra van ráhagyva az, hogy rendezzék életviszonyaikat.

Azt a jogrendet, amelynek alapgondolata, hogy az élet rendje legnagyobb részt magánjog legyen, ezt az állam csak védje, de rendalkotó szabályokat minél kevesebbet adjon hozzájuk, minél kevésbbé akadályozza ezzel az egyén szabad mozgását, az úgynevezett szabadságot liberális, helyesebben individuális jogrendnek nevezzük.

A háború előtt uralkodó jogrendszer, a mai jogrendszer ilyen individuális jogrendszer.

Nézzük kissé részletesebben, miben áll ez. A termeléshez kellenek bizonyos dolgok: föld, gép és a többi: vagyis a tőke. Ezeket hogy lehessen termelni, összeköttetésbe kell hozni egymással. Hogy teszem szántani lehessen, ahhoz kell föld, eke, ló és emberi munkaerő. Ami első sorban az ingatlant illeti, az individuális jogrend nem törődik azzal, mit csinál a földdel az, akié, parlagon hagyja-e, búzával veti-e be, szőlővel ülteti-e be, vagy vadászterületnek hagyja, nem törődik azzal, fa-ekét vesz-e hozzá, vagy gőzekével szánt. Ugyanígy, mondjuk, akinek gyufagyára van, úgy használhatja, ahogy akarja, és így tovább. Ez a szabad tulajdon, vagy a tulajdon szabadsága, amit a tulajdon szentségének szoktak nevezni. A szabad tulajdonjog a vagyonjog a dolgokról rendelkező részének az alapgondolata.

A termeléshez azonban a földön és az ekén, vagyis a gépen kívül még más is kell. Emberi munkaerő. És pedig nemcsak a magunké, hanem másoké is. Tehát az emberek közül azok, akik ügyesebbek, okosabbak, gazdagabbak, megveszik azoktól akik ügyetlenebbek, tudatlanabbak, szegényebbek, a munkájukat, megígértetik maguknak, hogy amazok nekik fognak dolgozni és ezért ők fizetnek majd valami ellenértéket. Az individuális állam nem szól bele, mint abba nem, hogy rendelkezik valaki a földjével, abba sem, hogy rendelkezik valaki a munkaerejével; teljesen szabadon kötheti meg a szerződését, vagy ha tetszik, parlagon is hevertetheti a munkaerejét — nem köteles dolgozni senki. Ez a munkaszerződés szabadsága.

Mondottuk tehát, hogy a termeléshez kell tőke és a munka. De a fogyasztáshoz szükséges, hogy a termelt javak: teszem a kicséptelt búza, vagy a megőrölt liszt, a fogyasztóhoz kerüljenek. A termelt javak, az adásvételi szerződéssel, a forgalom alapszerződésével jutnak a fogyasztóhoz. Az individuális állam nem szól bele abba, hogy ki adja el az ő terményét, akár meg is tarthatja ha tetszik, — annyit vehet érte, amennyit tetszik, olyat ad, amilyen tetszik, ha a másinak nem tetszik, ne vegye meg, ez a szerződéskötés szabadsága. Az állam csak afelett őrökdi, hogy kiki megtartsa, amit ígért. Ugyanez

az elv hatja át a forgalom többi ügyleteit is, amelyek különben részben az adásvételi ügyletnek csak válfajai, részben arra szolgálnak, hogy az adásvételi ügyletek keletkezését előmozdítsák. A tulajdon szabadsága mellett tehát a szerződéskötési szabadság az, ami az individuális állam jogrendjének a fő oszlopa, amelyek közül az utóbbi a szerződéskötési szabadság a vagyoni jog másik főrészének: a kötelmi jognak vezéreszméje.

Eddig azt fejtettük ki, hogy az individuális állam, vagyis a háború előtti állam uralma alatt minő a termelés és a fogyasztás rendje. Ami most már a fajfentartás rendjét: a házasságkötés és a családi jogát illeti, itt az individuális állam következetes keresztülvitele így volna: „Kiki azzal, vagy azokkal éljen házasságban, akivel vagy akikkel akar, akkor váljon el, amikor akar, a gyermekek felett örökjön, vagy üzze el őket magától, amint akarja, de amit a másikkal szemben elvállalt, afelett én állam öröködöm”. A tulajdon és a szerződés szabadsága mellé tehát a házasságkötés és a gyermek-tartás szabadsága áll tehát az individuális állam oszlopaként.*

De ez ma nincsen már így. Bár individuális alapgondolatú államban élünk, amikor a házasság szentségéről beszélünk, nem azt értjük ez alatt, hogy szent a szabadság az élettárs megválasztására, hogy szent a szabadság azoknak a feltételeknek a megállapítására, amelyek mellett a házasságot megkötjük, hanem hogy szent a megkötöttség, az egyező akarattal sem felbontható megkötöttség, amely az embereket összeköti. És szentek azok a kötelezettségek, amelyeket nem a mi külön házassági szerződéseink, hanem az állam törvénye rak reánk. És amikor a családi élet szentségéről beszélünk, akkor nem azt értjük ez alatt, hogy szent a szabadság gyermekek nemzésére, vagy a nemzés elhárítására, a gyermek felnevelésére, vagy elkergetésére, hanem, hogy a szülőt és gyermekét egy törvénnyel parancsolt megkötöttség fűzi össze, ez a megkötöttség a szent, és ezt a megkötöttséget a szülő, vagy gyermek, még egyező akarattal sem bonthatja fel! A házassági és családi jognak alapgondolata tehát az individualista államban sem az egyéni szabadság, hanem az állam által jónak elismert rend által való megkötöttség. Tehát: míg a termelés és fogyasztás rendje: a vagyoni jogi rend szabad, addig a fajfentartás rendje, a házassági és családi jog kötött; másképpen a termelés és fogyasztás rendje magánjogi természetű, a fajfentartás rendje, közjogi természetű.

De a termelés és fogyasztás rendje sem esik kizárólagosan az

* Lásd Menger Antal: *A jövő állama*, ford. Dr. Ormos Ede, 18 old.

egyén rendelkezése alá. A tulajdon és a szerződéskötés szabadságát már régen át és átfűrték az államnak a köz érdekében kibocsátott korlátozó szabályai. Így például a földemen irtanom kell az arankát, a hernyót, rothadó anyagokat az udvaromon tartanom nem szabad, át kell engednem annak jövedelmét részben, adó alakjában, de teljes egészében is az államnak, ha annak fontos célra szüksége van rá, például vasútépítés céljára: ez a kisajátítás. Egyszóval a tulajdon szabadságát a közegészségügyi, mezőgazdasági, pénzügyi, erdészeti kisajátítási stb. jogszabályok át és áthálózzák, úgy hogy a tulajdonos lassanként ingatlanának haszonélvezőjévé válik, a valóságos tulajdonossá pedig az állam lesz. A tulajdonjog a legkorlátoltabb az ingatlan, kevésbé korlátolt már a termelés másik eszköze: a gép tekintetében, de iparrendészeti törvények itt is beleszólnak a tulajdonos dolgába. Legkevesbé korlátolt a fogyasztási cikkeket illetően. Ami most már a szerződéskötési szabadságot illeti, az sem teljesen szabad. Nem köthetem ki, hogy a lakómnak akkor mondhatok fel, amikor akarok, az ipari munkást akkor is kénytelen vagyok biztosítani baleset ellen, ha nem akarnám, nem köthetek ki magamnak 30% kamatot és így tovább. Ámbár tehát a termelés mai rendje magánjogi természetű, az állam mégsem hagyja rá teljesen a magánosokra, hogy úgy rendezzék jogviszonyaikat, amint nekik tetszik, mint ahogy nem hagyja rájuk, hogy úgy állapítsák meg a fajfentartás rendjét, amint nekik tetszik. Vagyis a mai állam nem tiszta individuális állam már a vagyoni jogi rend tekintetében sem, hanem átmenet a tiszta individuális és a szociális állam között.

Hogy mik most már a szocialista állam jogrendjének az alapgondolatai, azt az eddigiekből könnyen meghatározhatjuk.

A szocialista felfogás szerint mihelyt az állam nem tartózkodik teljesen az életviszonyok rendezésétől, mint ahogy az anarchisztikus felfogás képzeli, mihelyt odaadja magát a magánmegállapodások végrehajtójául, minthogy a szerződéskötésben az ügyesebb mindig becsapja az ügyetlenebbet, a gazdag kiaknázza a szegényebbet, ez az egész csillogó szabadság csak látszat, amely alatt a legkegyetlenebb szolgátság rejtőzik. Azután azt mondják: ha esztelenség volna olyan házassági rend, hogy egy ember száz feleséget tarthasson, akiket csak élvezetvágyának áldozhat fel, de akikkel sem magát az emberiséget előrevivő harmonikus életet folytatni nem tud, sem pedig velük a fajfentartás céljának megfelelő egészséges és jól nevelt gyermekeket nem produkálhat s azt mondják, ha nem a szabadság szent: elvenni azt és annyit, akit és amennyit akarok és azt tenni vele, amit akarok, hanem a megkötöttség, amelyet a közös élet, a közös gond, a

közös cél von be patinájával, akkor mért éppen az a szent a tulajonjogban, hogy egy embernek annyi földje lehet, amennyit sem maga megművelni nem tud, sem megműveltetni nem képes, miért legyen az szent, hogy ha tetszik parlagon hevertesse, ha tetszik élvezetvágynak szentelje azt, ami teremteni hivatott: vadászterületnek a búzatermő földet! Azt kívánják tehát, hogy az állam maga szabályozza a termelési rendet, ne bízza magánosokra a forgalom lebonyolítását, ő maga gondoskodjék, hogy a termények oda szállíttassanak, ahol a legnagyobb szükség van rájuk, hogy az állam ne bízsa a magánosokra, mint kössék le munkaerejüket, hanem az állam rendelje ki a munkára az embereket: egyszóval a földet, a gépet és a munkaerőt ő kösse össze jogszabályokkal.

Előbb azt mondtuk, hogy a magánjog az a rend, amelyet a magánosok maguk teremtenek, az állam a rendvédő szabályokat adja csak hozzá, a közjog ellenben az állam által, hogy úgy mondjam, saját regieiben csinált rend. Világos ebből, hogy a szocializmus küzdelme a mai rend ellen nem más, mint a közjog harca a magánjog ellen.

A szocializmus a fajfentartás rendjét nem érinti, nem pedig azért, mert nincs oka rá. A házasság és családi jog nagyban egészben már ma is szocialisztikus alapon van rendezve. Sőt többet monduk szociáldemokrata alapon, A szabad szerelem nézetünk szerint a szocializmusnak nem csak nem programja, hanem annak a legélesebb fogalmi ellentéte. A szabad szerelem ellentétben áll a szociáldemokráciával, mert szabad, és ellentétben áll a demokráciával, mert alkalmat nyújt a szegényebbek kizsákmányolására. A szocializmus tehát a fajfentartás mai rendjét egyáltalán nem érinti, csak a termelés rendjét kívánja megváltoztatni, s abban a meggyőződésben van, hogy a termelés rendjének megváltozásával egy boldogabb házassági és családi élet a mai házassági és családi jog keretein belül is megvalósulhat.

Milyen lenne részleteiben az új, szocialista jogrend erre nézve a választ, a szocialista írók közül csak Lucien Deslinieres francia író ad pozitív választ, aki *Projet de code socialiste* című munkájában a szocialista állam jogrendjét részletesen kidolgozta. Kívüle Menger Antal adja meg idézett művében a szocialista jogrend vázát. Próbáljuk megrajzolni a haladás vonalát: A tulajdon szabadsága összébb szorul, illetőleg megszűnik. A termelési eszközök felett az állam rendelkezik, rendelkezhetik pedig többféleképen:

1. Vagy úgy, hogy megváltja, kisajátítja a termelési eszközt,

* L. Menger i. m. 18, 19.

maga aknázza aztán ki hivatalnokaival és munkásaival, maga bocsátja a terményt forgalomba, mint ma a sót és a földgázt. 2. Vagy úgy, hogy meghagyja a termelési eszközt egyesek kezébe, de meghatározza a termelés módját, és kiköti, hogy az árút csak ő maga veheti át, és maga értékesítheti, mint ma a dohányt. 3. Vagy úgy, hogy nemcsak meghagyja a termelési eszközt egyesek kezébe, de a termelés módjával sem törődik, csak azt köti ki, hogy minden terményt csak neki szabad eladni, és ő szabja meg az árát.

És így van negyedik és ötödik mód is, amelyek között bizonyos fokozatosság van. De minden valószínűség szerint a termelési eszközök nem egyszerre fognak kisajátíttatni és nem is egyforma rendszer szerint. Az átmenet fokozatos lesz; első sorban a legszükségesebb élelszükségleti cikkek termelési eszközei fognak kisajátíttatni. Még Deslinieres is kinek kodifikációs munkája az integrálásán szocialista állam számára készült, így szövegezi meg törvénykönyve első §-át: „A termelés és forgalom minden eszköze a nemzet közös és elidegeníthetetlen tulajdona, kivéve a 3. §-ban foglalt állandó és a 8. §-ban foglalt ideiglenes kivételeket”. Ő is enged kivételeket.

Azok szem előtt tartásával, amiket a szocialista jogrend gyakorlati megvalósítását illetően az imént elmondottunk, vegyük vizsgálat alá az 1914: L. törvénycikket”.*

E törvény 4. §-a következőképp rendelkezik:

„A minisztérium az 1. §-ban megjelölt élelszükségleti és más közszükségleti cikkek termelésével, előállításával, feldolgozásával vagy forgalomba hozatalával foglalkozó üzemek birtokosait kötelezheti, hogy üzemüket a minisztérium által megjelölt módon folytassák vagy a személyzettel együtt használatra átengedjék”.

Alig szorul magyarázatra, hogy ez a szakasz megfelelő végrehajtás mellett törvényes alapot adna az államnak az összes fontosabb termelési eszközök (föld, gép) birtokba és használatba vételére. E szakasz azonban a termeléshez szükséges csak egyik tényezőt: a tőkét adja át az államnak, a másik tényezőnek, a munkaerőnek a tőkével való összekapcsolása egy másik jogszabállyal történik, amelyet a törvény 5. §-a burkoltan így szövegez:

Ha közegészségügyi, közéletmelzési vagy közbiztonsági szempontból szükséges vagy egyéb közérdekű munka teljesítését másként, nevezetesen bér munkások alkalmazásával biztosítani nem lehet, a minisztérium felhatalmazásával a közigazgatási hatóság minden munkaképes egyént, járásának vagy a lakóhelyéül szolgáló városnak és a szomszédos járásoknak vagy városok-

Az előadás megtartásakor még csak országos határozat, amely a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912: LXIII. törvénycikk és a hadiszolgáltatásokról szóló 1912:LXVIII. törvénycikknek kiegészítéséről szól.

nak területén belül, nőket pedig csak lakóhelyükön vagy a szomszédos közösségek területén személyes szolgálat teljesítésére kötelezhet, a fogatos járműveknek és a személy- vagy teherszállításra alkalmas állatoknak birtokosait pedig arra kötelezheti, hogy járműveiket és állataikat fuvarozásra (szállításra) a járásnak vagy városnak és a szomszédos járásoknak vagy városoknak területén belül átengedjék.

A termelési eszközök kisajátítása, illetőleg az emberek munkarejének igénybevétele nem történik természetesen ellenérték nélkül, erre nézve a törvény külön szakaszban (6) intézkedik, külön szakaszban (7) rendelkezik arról, hogy vonakodás esetén kényszerezőközök igénybevételelvel lehet a törvénynek foganatot szerezni.

A fenti szabályok a termelési eszközök legfontosabbjainak és az emberi munkaerőnek az állam számára való biztosításával helyezi az államot — hogy úgy mondjuk — a szocializmus jogi állapotába. De említettük fennebb, hogy az összes termelési eszközök kisajátítása nem egyszerre fog történni, sőt valószínű, hogy csak a legszükségesebb cikkek termelési eszközei fognak elsősorban kisajátítatni, a többit meghagyja az állam annak kezén, aki s csak a termelés módját fogja meghatározni. A törvény fentidézett 4. §-ának első alternatívája: „a minisztérium által megjelölt módon folytassák” — kapcsolatban ugyanezen szakasz második bekezdésével: „A minisztérium elrendelheti különösen, hogy a malomvállalatok csak egyes meghatározott minőségű lisztfajtákat állítsanak elő” . . . stb. — a termelés szocialisztikus jellegű rendjének a kisajátítás nélkül való megvalósítására nézve adják meg a jogi szabályokat.

Szocialisztikus a forgalom rendje akkor, ha az állam anélkül, hogy a termelési eszközöket kisajátítaná, anélkül, hogy a termelés módját meghatározná, csak azt köti ki, hogy a termelt árukat a termelő neki köteles eladni és ő adja azt majd tovább. E forgalmi rend megvalósítására törvényes alapot nyújt a fenti törvény 3. §-a:

„A minisztérium közérdekből azt is elrendelheti, hogy az életszükségleti és más elsőrendű közszükségleti cikkek birtokosa cikkeiből a saját házi vagy gazdasági szükségletének megállapított mértékét meghaladó mennyiséget a közigazgatási hatóság felszólítására köteles a törvény értelmében hatóságilag megszabott legmagasabb áron készpénzfizetésért a közigazgatási hatóságnak a minisztérium rendelete értelmében átengedni.” Hogy ez keresztülvihető legyen, szükséges annak megállapítása, hogy a termelt cikkekből ki mennyivel rendelkezik. Eziránt a 2. §. rendelkezik :

„A minisztérium vagy felhatalmazásával a közigazgatási hatóság közérdekből elrendelheti, hogy mindazok, akik meghatározott életszükségleti vagy más elsőrendű közszükségleti cikkek termelésével, előállításával, feldolgozásával vagy forgalomba hozatalával foglalkoznak, ilyen cikkeiknek egész készletét és ennek saját házi vagy gazdasági szükségletüket meghaladó részét, úgyszintén általában azok, akik ily cikkeket saját házi vagy gazdasági szük-

ségletüket meghaladó mennyiségben tartanak készletben, cikkeiknek szükségletüket meghaladó részét a hatóságnál jelentsék be.

A bejelentett adatok helyességének megállapítása céljából a hatóságnak jogában áll a bejelentésre kötelezettnek készleteit, raktárait és üzleti könyveit megvizsgálni.

A bejelentésre vonatkozó részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg.”

A szocialisztikus és az individualisztikus forgalmi rend között átmenet az olyan rendezés, hogy a terményeket nem az állam veszi meg a termelőtől és adja tovább a fogyasztónak, hanem az egyének egymásnak adják el azokat, de a állam által meghatározott feltételek (különösen ár) mellett. A törvény ily rendezés életbeléptetésére is ad lehetőséget az 1. §-ban:

A minisztérium rendeletére a közigazgatási hatóság az életszükségleti és más elsőrendű közszükségleti cikkekért követelhető legmagasabb árakat megállapítani köteles.

A minisztérium a magyar szent korona országainak akár egész területére, akár egyes részeire nézve közvetlenül maga állapíthatja meg az 1. bekezdésben említett cikkekért követelhető legmagasabb árakat.

Ezeket a cikkeket az 1. vagy a 2. bekezdés értelmében megalapított áraknál drágábban árusítani tilos. Magasabb ár fizetése a többletre nézve hatálytalan és a vevő a többletet hat hónapon belül visszakövetelheti.

A most imertetett szakaszok a kormányra bízzák, hogy mikor váltsa fel a szociálistikus állam jogi állapotát, amelyben a háború tartama alatt benne vagyunk, a szociálistikus állam tényleges állapota. A kormánynak joga ez, de minthogy minden közjog közkötelesség is, a meghatározott előfeltételek fennforgása esetén kötelessége is. A szociálistikus jogrend majd minden fejlődési fokon benne van e törvényben, végrehajtásukra oly sorrendben fog kerülni sor, amint a legközelebb állanak az individuális jogrendhez. A forgalom szocializálása már mégis kezdődött a gabonaneműek árának megállapításával.

Bármily furcsának hangozzék is, nézetünk szerint az, hogy a kormány a végrehajtás során nem lesz egyforma tekintettel az összes osztályok érdekeire, hogy emiatt esetleg súlyos áldozatokat kell majd hozni a dolgozó Magyarországnak, eltörpülő jelentőségű, ideiglenesség amellet a monumentális és kitörülhetetlen valóság mellett, hogy a szocialista jogrend szentesített törvényeink között foglal helyet. Es mi volt a célja e törvény meghozatalának? A szocialista termelési rend megvalósításával mit akar az állam elérni? A nemzet összes erőforrásainak egybegyűjtését. Törvénybe van foglalva, hogy nem igaz az az állítás, mintha a szocialista jogrend akadályozná az államot a nagyobb erő kifejtésben. Ellenkezőleg: megsokszorozza az állam

erejét. Mennyi álszenteskedő vád és mennyi őszinte aggodalom foszlik szét egyszerre!

És mennyivel erősebbek volnánk, ha ezt a jogrendet nem most hozták volna, véreső után köpönyegnek, ha már előbb kezdték volna belátni, hogy nem csak háborúban bűn a földet, a gépet, a gyárat annak kezén hagyni, aki nem tud vagy nem akar vele okosan bánni, hogy nemcsak háborúban bűn túrni a fogyasztók kizsákmányolását, hogy mindaz amit a köz érdekével szemben fel szoktak hozni: „tulajdon szentsége”, „egyéni szabadság”, frázis, aminek szappanbuborék gyanánt kell eltűnnie, mihelyt az állam érdekéről van szó!

De nincs még itt az ideje, hogy ezt keressük. Elégedjünk meg egyelőre annak a ténynek, annak a nagyon értékes ténynek a megállapításával, hogy a háborús jogrend: az a jogi forma, amelyet az állam a háború idejére magának előkészített, ez az új csillagrendszer, amelyben az állam ma halad, nekünk régi ismerősünk: a szocialista állam jogrendje.

Ne csüggedjenek tehát a hajósok, akik a háború rettenetes viharában ma tétlen evezőkkel ülnek, a jogrendszer alkata, amely felettünk most kibontakoztak, azt mutatja, hogy jó utón vagyunk. Rendületlen hittel az emberiség haladásában és abban, hogy e nagy vihar a mi tudományunk hajóját el nem sülyesztheti, csak útján rövidíti meg, kiáltjuk: Repülj hajóm, Ne félj hajóm!